

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Ders Kitapları Hakkında Görüşleri*

Ceren UTKUGÜN**

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar, Türkiye, cerendemirdelen@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5911-9175

MAKALE GEÇMİŞİ

Alındı: 09.12.2021

Kabul Edildi: 07.04.2022

ANAHTAR KELİMELER

Sosyal Bilgiler ders kitabı,
Öğretmen Adayı, Sosyal
Bilgiler eğitimi

ÖZET

Öğrenci başarısını destekleyecek içerik ve tasarıma sahip ders kitapları oluşturmak ve derslerde ders kitaplarının etkili kullanımını sağlamak günümüzde önemli bir konu haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ders kitapları ve ders kitaplarının etkili kullanımına yönelik görüşlerini belirlemektir. Çalışmada temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Çalışma grubu 38 sosyal bilgiler öğretmen adayından oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak; Sosyal Bilgiler ders kitabı görüş formu kullanılmış, veriler 2020-2021 eğitim öğretim yılı güz dönemi sonunda toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analiziyle çözümlenmiş, temalar ve kodlar şeklinde tablolar oluşturularak frekanslarla sunulmuş, doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Öğretmen adayları Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içeriğinin zengin olması ve görsellerle desteklenmesi, ilgi çekici olması, günlük hayatla bağlantı kurması, yeterli çeşitlilikte sorular barındırması, net ve anlaşılır olması, cildinin dayanıklı olması ve dijital yönlendirmeler bulunması gerektiğini vurgulamışlardır. Öğretmen adayları ders kitabının etkili kullanımına yönelik; Sosyal Bilgiler derslerinin etkinlikler/eğitici oyunlarla zenginleştirilmesi, öğrenme öğretme sürecinin eğlenceli tasarlanması, farklı kaynaklar kullanılması ve öğrenme öğretme sürecini ders kitabına göre planlanması ancak derste sürekli kitaptan okumalar yaptırılmaması önerilerinde bulunmuşlardır.

Opinions of Social Studies Teacher Candidates About Textbooks

ARTICLE HISTORY

Received : 09.12.2021

Accepted : 07.04.2022

KEYWORDS

Social Studies textbook,
Teacher candidate, Social
Studies education

ABSTRACT

Creating textbooks with content and design that will support student success and ensuring the effective use of textbooks in lessons has become an important issue today. The aim of this study is to determine the views of social studies teacher candidates on the effective use of textbooks and textbooks. In the study, the basic qualitative research pattern was used. The study group consists of 38 prospective social studies teachers. As a data collection tool, the Social Studies textbook opinion form was used, and the data were collected at the end of the fall semester of the 2020-2021 academic year. The data obtained were analyzed by content analysis, tables were created in the form of themes and codes and presented with frequencies and supported with direct quotations. Teacher candidates emphasized that the content of Social Studies textbooks should be; rich and supported by visuals, be interesting, connect with everyday life, contain a sufficient variety of questions, be clear and understandable. Teacher candidates for the effective use of the textbook; they suggested enriching the Social Studies lessons with activities, designing the learning-teaching process as entertaining, using different resources, and planning the learning-teaching process according to the textbook, but not making continuous readings from the book.

*Bu araştırma 1-3 Aralık 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen III. Uluslararası Eğitim Araştırmaları ve Öğretmen Eğitimi Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**Sorumlu Yazar: cerendemirdelen@hotmail.com

Giriş

Ders kitapları; bilgi sahibi olma, pratik yapma ve derste eğlenceli zaman geçirme gibi amaçlarla kullanılan materyallerdir. Milli Eğitim Bakanlığı'nca belirlenen komisyonlar tarafından, öğrenim yaşantılarında öğrencilerin desteklenmesi için yazılan ders kitapları, öğrenme öğretme sürecinde öğrenciye ve öğretmene yardımcı olmaktadır (Batur ve Özdil, 2020). Bir dersin öğretim programı, amaçları, ilke, yöntem ve ders konularına göre hazırlanmış, eğitim öğretim standardını sağlayan kitap ders kitabıdır (Doğanay, 2002). Ders kitapları eğitim programlarını şekillendiren temel unsurlardandır. Teknolojideki gelişme ve öğretim araçlarındaki çeşitliliğe rağmen ders kitaplarının en önemli ve yaygın kullanılan eğitim öğretim materyali olmasının nedeni, ders kitaplarının soyut olarak öğretim programında yer alan amaç ve hedeflerin somut olarak kendini gösterdiği materyal olması ile ilişkilidir (Kabapınar, 2009). Çoğu öğretmen ders kitaplarını temel olarak dersinin içeriğini, uygulayacağı etkinlikleri, öğretim yöntemlerini, ödevleri belirlemektedir. Bu nedenle hem öğrenciler hem de öğretmenler açısından ders kitabının önemi artmaktadır (Kılıç ve Seven, 2007).

Ders kitapları; hazırlanması, görsel öğelerle desteklenmesi, ders kitabında yer alan sorularının öğretim ilkeleri ve öğrenci seviyesine uygunluğu açısından eğitim öğretimde önemli yer tutmaktadır. Ayrıca ders kitabının etkili olabilmesi için bilimsel gerçekleri dikkate alan, dil ve anlatım standartlarına uygun, tasarım ilke ve öğelerine uyumlu, görsel araçların kuralına uygun olarak kullanılması ve fiziksel yapı özellikleri dikkate alınarak hazırlanması gerekmektedir (Arslan ve Özpınar, 2009). Öğrenme-öğretme sürecinde öğretmen ve öğrenciler tarafından kullanılan en temel öğretim materyallerinden olan ders kitapları (Demirel, Seferoğlu ve Yağcı, 2004; Kulantaş, 2007; Tan, 2008; Sever, 2010; Geçit, 2010), öğrencilerin öğrenmelerini organize etmede önemli etkiye sahiptir (Yalın, 1996; Tay, 2005; Önal ve Kaya, 2006; Oruç, 2009). Bu bağlamda eğitim öğretim etkinliklerinde ders kitaplarının önemli bir yeri bulunmaktadır (Karabacak ve Turan, 2007). Küçükahmet'e (1995) göre ders kitabı sayesinde öğrenci öğretmenin anlattıklarını istediği zaman tekrar edebilir. Ocak ve Yurtseven'e (2009) göre ders kitapları bilgiyi doğrudan aktaran yerine, öğrencinin yapılandırmasına yardımcı özellikte olmalıdır. Sınıf öğretmenleriyle gerçekleştirilen bir araştırmada; öğretmenler ders kitaplarının ders içinde öğrencileri aktifleştirdiğini ifade etmişlerdir (Baştürk, 2012). Ders kitapları; öğrencinin ilginç çekerek derse adapte olmalarına yardımcı olur, eğitim-öğretim sürecini destekler; öğretmene ise sınıf içi etkinliklerin tasarlanmasında ve ders içeriğinin aktarılmasında ipucu verir (Remillard, Harris & Agodini, 2014; Schmidt, Mcknight & Raizen, 2002; Cunningsworth, 1995). Bilimsel ve teknolojik alanda gerçekleşen ilerlemeler nedeniyle içerik ve biçim açısından her geçen gün değişen ders kitapları (Güzel ve Şimşek, 2010), güncellenmesi yönüyle de önemli bir ders materyali olarak ön plana çıkmaktadır (Hutchinson & Torres, 1994).

Çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalarda, dünya genelinde okullarda kullanılan temel eğitim aracı olarak ders kitaplarının görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır (Kılıç ve Seven, 2007). Örneğin Japonlar ders kitaplarını toprak parçası kadar değerli görmüş, Japon öğretmenler derste deprem olduğunda kurtarılması gereken öncelikler arasında kitapları da eklemişlerdir. Japonlar ders kitaplarını temel öğretim kaynağı olarak göstermişlerdir Amerika Birleşik Devletleri'nde de ders kitapları önemli bir eğitim aracı olarak görülmektedir. ABD'de yapılan bir araştırmaya göre; öğrenciler sınıfta zamanlarının büyük çoğunluğunu ders kitapları ve ders kitaplarıyla ilgili etkinliklerle geçirmektedirler (Semerci ve Semerci, 2004). Türkiye'de de ders kitapları öğretmenler tarafından öğrenme-öğretme sürecinin vazgeçilmez ve en çok kullanılan temel bilgi kaynağı olarak kabul edilmektedir (Demirel, 1991; Kaya, 2002; Tertemiz, Ercan ve Kayabaşı, 2001; Kılıç ve Seven, 2007). Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğrencilere ek kaynak aldırılmaması konusunda okulları uyarısı değişik kaynaklarla derslerin işlenmesine engel oluşturmaktadır.

Günümüze kadar eğitim öğretim ortamlarında en çok ihtiyaç duyulan materyal olan ders kitapları, hem öğretmenler hem de öğrenciler için vazgeçilmezliğini korumuştur (Ulusoy, 2008). Öğrencilerin temel bilgi kaynağı olarak ders kitaplarını gördükleri hatta velilerin de ders kitaplarını öğretimin merkezine koymalarından hareketle (Soong & Yager, 1993) ders kitaplarının önemi ortaya çıkmaktadır. Öğretmenler için ders kitapları öğretimin kılavuzlanması bakımından rehber görevi taşımaktadır (Tindall, 1996). Öğretmenlerin çoğu ise ders kitabını öğretim programı gibi kabul ederek öğretim programına bakmadan ders kitaplarına bağlı kalarak öğrenme öğretme etkinliklerini planladıkları için ders kitaplarının önemi daha da artmaktadır (Elliot, 1992; Schug, Western & Enochs, 1997; Başlantı, 2000; Kabapınar, 2009; Gibson, 2012;). Koca ve Daşdemir'e (2017) göre öğretmenlerin ders kitaplarına bakış açısı daha çok teknik anlamdadır yani çoğu öğretmen ders kitaplarını uyulması gereken öğretim programı görmektedir. Bu bağlamda ders kitapları nelerin öğretileceği konusunda öğretim programında tanımlanan içerik bilgisine sahiptir ve içerikte yer alan akademik fikirleri aktarması noktasında öğretmenlerin çoğu için ulusal öğretim programını tanımlar (Hussian, 2012).

Öğrenciler tarafından yararlanılabilir olduğu oranda nitelikli kabul edilen ders kitapları (Altun vd, 2004); analiz, sentez yapabilme, problem çözme, alternatif düşünme gibi üst düzey becerilere sahip, ezberden uzak unsurlar içermelidir (Demirci ve Karakuyu, 2003). Ayrıca, nitelikli bir ders kitabı tek başına verimli öğrenmeyi

sağlamayabilir. Dolayısıyla ders kitabının etkili kullanımının da öğrenme üzerinde etkisi bulunmaktadır. Lubben vd. (2003) ders kitabını öğrenmeyi destekleyici bir araç olarak tanımlayarak, ders kitabı kullanımında öğretmenin ön planda olduğunu ve öğretmenin önceden hazırlanarak öğrencilerin öğrenmesini yönlendirdiğini belirtmişlerdir. Öğretmenler ders kitabı kullanımında genellikle kendilerine göre bir yol izlemektedirler. Zahorik (1991) öğretmenlerle yaptığı çalışma sonucunda; yarıdan fazla öğretmenin ders kitabını sesli ya da sessiz okutarak kullandıkları, diğer öğretmenlerin ise ders kitabı kullanmayı planlamadıkları; derse tartışma soruları ile başlayıp konu anlatımı ve etkinliklerle derse devam ettiklerini tespit etmişlerdir. Lubben vd. (2003) genelde öğretmenlerin ders kitabını konu anlatımını destekleyen bilgi, şekil, tablo vb. göstermede tercih ettiklerini, bazı öğretmenlerin de ders kitabındaki sorulardan yararlandıklarını belirtmişlerdir. McCutcheon (1981) ders kitaplarının öğretmene öğreteceği konular, bu konulara ayıracağı zaman ve öğretim sırası hakkında bilgi verdiğini, çoğu öğretmenin ders planı hazırlarken ders kitaplarını kullandığını ifade etmiştir. Öğretmenlerin almış oldukları eğitim de ders kitabı kullanımlarında etkilidir. Öğretmenlerin ders kitabı kullanımlarında aldıkları öğretmenlik eğitimi deneyimlerinin de etkili olduğu savunulmaktadır (Moulton, 1997). Ball ve Feiman Nemser (1988) öğretmen adaylarının iyi öğretmenler ders kitabını takip etmez düşüncesine göre yetiştikleri için iyi öğretmenin öğrenciyi düşünmeye yönlendirdiği ve ders kitaplarının bu konuda yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir.

Okullarda 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda haftalık 3 saat olarak okutulmakta olan Sosyal Bilgiler dersinin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi sayesinde öğrencilerin “milli bilinç sahibi birer vatandaş olarak yetişmeleri, demokratik, laik, milli ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları, hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu bilmeleri, kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri, mekanı algılama becerilerini geliştirmeleri, çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları, eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları, ekonominin temel kavramlarını bilmeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları, bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları, bilgiye ulaşma, kullanma ve üretmede bilimsel ahlaka sahip olmaları, yaşamlarını demokratik kurallara göre düzenlemeleri, milli, manevi ve evrensel değerleri benimsemeleri, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri” amaçlanmaktadır (MEB, 2018: 10). Tüm bu bilgi, beceri ve değerlerin kazanılmasında temel kaynak olarak Sosyal Bilgiler ders kitabı kullanılmaktadır.

Ders kitaplarının eğitim öğretim sürecindeki önemi dikkate alındığında ders kitaplarının sahip olduğu özellikler, nitelikleri ve etkili kullanımı önem kazanmaktadır. Ders kitaplarının sahip olduğu özellikler ve niteliğinin iyi olması kadar sınıf içinde ve dışında nasıl kullanıldığı da önemlidir. İlgili literatür incelendiğinde, yurt dışında yapılan araştırmaların büyük bir bölümünün öğretmenlerin ders kitaplarının içerik açısından kullanımına yönelik olduğu görülmektedir (Ball & Feiman Nemser, 1988; Bishop & Anderson, 1990; Zahorik, 1991; Abraham, Grzybowski, Renner & Marek, 1992; Muolton, 1997; Dunn, 2000; Lubben vd., 2003; Fuchs, 2011; Roberts, 2014; Chu, 2017; Savage vd., 2021) Türkiye’de ise sosyal bilgiler ders kitabı hakkında yapılan araştırmaların çoğu kitapların uygunluğunun, niteliklerinin incelenmesi üzerinedir (Kabapınar, 2002; Şahin, 2004; Tay, 2005; Çiğdem ve İlgez, 2005; Önal ve Kaya, 2006; Taş, 2007; Öcal ve Yiğittir, 2007; İncekara ve Karatepe, 2010; Nalçacı, 2011; Aksoy ve Sönmez, 2012; Şahin ve Liman, 2012; Gülersoy, 2013; Sever ve Koçoğlu, 2013; Şahin, 2014; Darakçı, 2014; Çetin, 2016; Ertürk ve Güler, 2017; Koca ve Daşdemir, 2017; Alaca, 2017; Ulu Kalın ve Koçoğlu, 2017; Demir ve Atasoy, 2018; Doğan ve Torun, 2018; Osmanoğlu, 2018; Tomal ve Yılar, 2019; Kaçar ve Bulut, 2020; Çakmak ve Kaçar, 2020; Aydemir ve Özyurt, 2021; Hayır Kanat, Çelik ve Bali, 2021). Derslerde temel kaynak olarak kullanılan Sosyal Bilgiler ders kitabının etkili kullanımını sağlamak, öğrenci başarısını destekleyecek şekilde içerik ve tasarım oluşturmak, öğrencinin sınıf dışında da kullanımına uygun bir ders kitabı tasarlamak günümüzde önemli bir konu haline gelmiştir. Yaşanan teknolojik ilerleme karşısında ders kitaplarının varlığını sürdürebilmesi için öğrenci ve öğretmenlerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek özelliklere sahip olması gerekmektedir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarının gelecekte nasıl şekillenmesi gerektiğine ilişkin çıkarımda bulunabilmek için mevcut durumun sorgulanması gerekmektedir. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler ders kitaplarının gelecekteki aktif kullanıcıları olarak Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının bu konudaki görüşleri oldukça önemlidir. Belirtilen durumdan hareketle hazırlanan bu çalışmanın temel amacı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ders kitapları ve ders kitaplarının etkili kullanımına yönelik görüşlerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ders kitaplarının sahip olması gereken yeterliliklere ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ders kitaplarının geliştirilmesine yönelik görüşleri nelerdir?
3. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ders kitaplarının etkili kullanımına yönelik fikir ve tespitleri nelerdir?

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma Deseni

Araştırmada temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Meriam'e (2013) göre; temel nitel araştırma deseninde katılımcıların bir konudaki deneyimlerini nasıl yorumladıkları ve deneyimlerine yükledikleri anlamlar üzerinde durulur. Bu araştırmada temel nitel araştırma deseni kullanılarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ders kitaplarına ve ders kitaplarının etkili kullanımına ilişkin görüş ve değerlendirmelerini kendi deneyimleri üzerinden paylaşımları ve bu konudaki görüşlerini açıklamaları istenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu 2020-2021 eğitim öğretim yılı güz döneminde bir devlet üniversitesinin Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programında 4. sınıfta öğrenim görmekte olan ve Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemeleri dersini alan 22 kadın, 16 erkek toplam 38 öğretmen adayından oluşmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme göre belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi, araştırma sorularını en iyi şekilde cevaplandırmaya imkân tanıyacak ve en verimli ilişkileri kurabilecek grupları veya katılımcıları seçmek için kullanılır (Maxwell, 2018). Amaçlı örnekleme seçiminde, daha derinlemesine araştırma yapılabilmesi için bilgi zengini durumlar seçilmektedir. Patton'a göre (2018) bilgi açısından zengin durumlar, araştırmacının mümkün olduğunca fazla bilgi elde edebileceği durumlardır. Ölçüt örnekleme önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Bu ölçüt ya da ölçütler araştırmacı tarafından belirlenebilir ya da daha önceden oluşturulmuş bir ölçüt listesi kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırmada çalışma grubunu oluşturan öğretmen adaylarının belirlenmesindeki ölçütler; Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemeleri dersini almış olmak ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Programında 4. sınıfta öğrenim görüyor olmaktır. Bulguların sunumunda doğrudan alıntılarda öğretmen adaylarının gerçek isimleri yerine ÖA1, ÖA2, ...ÖA38 (ÖA-Öğretmen Adayı) şeklinde kodlar kullanılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen, bir yönerge ve 3 açık uçlu sorudan oluşan Sosyal Bilgiler ders kitabı görüş formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Form, araştırmada iç geçerliliği sağlamak için bir alan uzmanı ve bir dil uzmanı görüşüne sunulmuştur. Gelen dönütlere göre yazılı görüş alma formunda soruların anlaşılabilirliği ve araştırma konusunu kapsayıcılığıyla ilgili gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Dokümanlardan oluşmuş yazılı belgeleri veri toplama aracı olarak kullanmanın amacı, çeşitli kavramların/olayların katılımcılar için ne anlama geldiğini belirlemek ve sosyal durumların katılımcılara nasıl görüldüğüne dair ayrıntılı kanıt elde etmektir (Bogdan & Biklen, 2007). Bu nedenle çalışmaya katılan öğretmen adaylarının kendilerini rahat ifade edebilmeleri ve görüşlerini detaylı bir şekilde yazabilmeleri için yazılı görüş alma formu tercih edilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma yayın etiği kurallarına uygun olarak tamamlanmış, Afyon Kocatepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan (Etik Kurul Kararı 23.11. 2021 Tarih ve 60635 Sayılı) etik izin alınmıştır. Araştırma verileri 2020-2021 eğitim öğretim yılı güz dönemi sonunda Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemeleri dersini tamamlamış olan 38 öğretmen adayından Covid 19 salgını nedeniyle uzaktan eğitim devam ettiği için dijital ortamda yazılı olarak toplanmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2018) göre katılımcılar diğer test ve anket uygulamalarından farklı olarak yazılı görüş formlarında fikirlerini açıkça beyan edebildikleri için araştırmacılar tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarından ders kitapları ve ders kitaplarının etkili kullanımına yönelik görüşlerini süre kısıtlaması olmadan detaylı bir şekilde açıklamaları istenmiştir.

Araştırmadan elde edilen veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e göre (2018) içerik analizinde kodlama yardımıyla verilerin altında yer alan kavramlar ve bu kavramlar arasındaki ilişkilerin ortaya çıkartılması amaçlanmaktadır. Çalışmada benzerlik ve farklılık taşıyan öğretmen adayı ifadeleri birleştirilerek kodlar oluşturulmuş, oluşturulan kodlar belirlenen temalar altında değerlendirilmiştir. MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nde (2012) yer aldığı şekilde içerik; dil, anlatım ve üslup; öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme; teknik, tasarım ve düzenleme temaları ile öğretmen adayı ifadelerinden hareketle etkili ders kitabı kullanımına yönelik öneriler teması olarak oluşturulmuştur. Verilerin analizi esnasında uzman görüşü alınarak araştırmacı ile alan uzmanının kodlamaları araştırma güvenilirliği açısından karşılaştırılmış, uyum yüzdesi ($\frac{\text{Görüş birliği}}{\text{Görüş birliği} + \text{Görüş ayrılığı}} \times 100$). %93 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik hesaplarının %70'in üzerinde çıkması, araştırma için güvenilir kabul edilmektedir (Miles & Huberman, 1994). Görüş ayrılıklarının bulunduğu bölümler tekrar değerlendirilerek görüş birliği sağlanarak verilerin analizine son hali verilmiştir. Analizler sonucunda elde edilen veriler tablolar oluşturularak

frekanslarla sunulmuş, doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Araştırma sürecinin geçerliğinin sağlanması için inandırıcılık ve aktarılabirlik önemli olduğundan katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmış ve bu görüşlerden hareketle sonuçlar yorumlanmıştır. Ayrıca araştırmancının geçerliğinin sağlanması için araştırma süreci detaylı şekilde açıklanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırma sürecinde toplanan verilerden elde edilen bulgular tablolarla ifade edilerek yorumlanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ders kitapları hakkında görüşleri; içerik, öğrenme-öğretme-ölçme ve değerlendirme, dil-anlatım ve üslup, teknik-tasarım ve düzenleme ve etkili ders kitabı kullanımına yönelik öneriler temaları altında analiz edilmiştir. Tablo 1’de Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ders kitaplarını içerik teması altında değerlendirmeleri yer almaktadır.

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının İçerik Hakkında Görüşleri

Tema	Kodlar	f
İçerik	Yazılar harita/görsellerle desteklenmeli	35
	Öğrencinin seviyesine uygun olmalı	31
	Bilimsel yeterliliğe sahip olmalı	24
	Öğretim programı kazanım ve amaçlarını karşılamalı	18
	İçeriği zengin olmalı	16
	Yazarın kişisel görüşüne göre hazırlanmamalı	15
	Güncel olmalı	10
	Öğrenme alanı başı ya da sonunda özet olmalı	9
	Konu anlatımları uzun olmamalı	9
	Organizasyon şeması olmalı	5
	Alan uzmanları tarafından hazırlanmalı	5
	Bilim insanları/tarihi kişiler/ başarılı insanlara yer vermeli	4
	Güncel ve ilgi çekici bilgiler/püf noktaları verilmeli	4
	Reklam içermemeli	3
	Kaynakçası olmalı	3
	Metinleri yetersiz/çok kısa olmamalı	3
	Konu başında motive eden sözler kullanılmalı	3
	Sayfa kenarlarında “Not Kutucukları” bulunmalı	3
	Dünya haritası ve Türkiye haritası olmalı	1
	İstiklal Marşı, Gençliğe Hitabe ve Atatürk’ün resmi olmalı	1
İçindekiler bulunmalı	1	

Öğretmen adayları içerik temasında; Sosyal Bilgiler ders kitaplarının harita ve görsellerle desteklenmesi, öğrenci seviyesine uygun olması, bilimsel yeterliliğe sahip olması, öğretim programına uygun olması, içeriğinin zengin olması, yazarın kişisel görüşüne göre hazırlanmaması, bilgilerinin güncel olması, özetlerin olması, konu anlatımlarının uzun olmaması ancak yetersiz ve çok kısa konu anlatımlarının da olmaması gibi özellikleri vurgulamışlardır. Bu konuda bazı öğretmen adaylarının görüşleri şu şekildedir:

ÖA3 “...Konuların daha iyi öğrenilebilmesi için açıklayıcı, tamamlayıcı ve eğitici nitelikteki öğretime yardımcı görsel unsurlara yeterince yer verilmelidir. Resim okuma ve yorumlama çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Her kazanıma yönelik içerikte, konuya uygun ve öğrencinin gelişim çağına göre ilgisini çekebilecek resimler ve kimi zaman resimlerin içinde konuşma balonlarına yer verilmelidir...”

ÖA1 “...Kullanılan kelimelerin öğrencinin düzeyine uygun olması, verilen metinlerin ana fikrinin kolaylıkla anlaşılabilmesi gerekir. Yani kitap, öğrencinin eline alıp okuduğunda anlayabileceği bir düzeyde öğrenciye sunulmalıdır...”

ÖA2 “...Tasarımı gayet hoş ve ilgi çekici olup, bilgi donanımı ve güncelliği açısından sınıfta kalan ders kitapları en istemeyeceğimiz şeydir. Anadolu da bu durum için “Dış güzel dağ elması” tabiri kullanılmaktadır. İdeal ders kitabı gerekli bilgi donanımına sahip olmalıdır. Elbette ki bu bilgi deposuna dönüşmüş bir kitap demek değildir...”

Bazı öğretmen adayları ise ders kitabının öğrencileri motive edici yönünün bulunması düşüncesinden hareketle; başarılı insanların yaşamlarına yer vermesi ve motive edici sözler bulunması gerekliliğini vurgulamışlardır. Bu konuda bazı öğretmen adaylarının görüşleri şu şekildedir:

ÖA11 “...Ünite girişleri ve hazırlık çalışmaları motive edici olmalıdır...”

ÖA2 “...Ünite başlarında motive eden özlü sözler kullanılmalıdır. Bilim insanlarımıza sıklıkla yer verilmelidir...”

ÖA24 “...Bir alanda başarılı olmuş insanlarla daha fazla röportaj yapılarak ders kitabındaki ilgi çekicilik ve çocukların hayal kuruculuğu desteklenebilir...”

Bazı öğretmen adayları ise ders kitabının içeriğinin ilgi çekici olması gerekliliğinden hareketle; gereksiz tekrarlar olmaması, konularla ilgili güncel/ilgi çekici bilgiler ve püf noktaları içermesi, reklam bulunmaması ve sayfa kenarlarında öğrencilerin not yazabilmeleri için kutucukların olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmen adaylarının görüşleri şu şekildedir:

ÖA20. “...Günlük hayattan verilebilecek örneklerle konu somutlaştırılabilir. Soyut kavramları bir nesne, bir kişi ile canlandırıp bu anlatım kitap içine hikaye olarak eklenebilir. Öğrencilerin işine yarayabilecek tüyolar verilebilir....”

ÖA34. “...Bir kitap hazırlayacak olsaydım; ...geniş yapraklı, bilgi kutuları ve hatırlatıcıların olduğu, önemli noktaların vurgulayıcı şekilde belirtildiği, renkli ve bol şemalı, haritalı, notlarım vb. bölümlerinin olduğu, içine notlar yazmaktan keyif aldığım bir kitabım olsun isterdim. ...Sadece metin ve görsel dolu olmasını istemem. Bilgi kutuları, önemli notlar, ilgili alıntılar, tavsiyeler de olsun isterim....”

Aşağıda Tablo 2’de Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ders kitaplarını öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme teması altında değerlendirmeleri kodlar ve frekanslar şeklinde yer almaktadır.

Tablo 2: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Öğrenme, Öğretme, Ölçme ve Değerlendirme Hakkında Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Öğrenme, Öğretme, Ölçme ve Değerlendirme	İlgi çekici olmalı	29
	Etkinlik/oyunla öğretime yer vermeli	28
	Öğrenciyi sıkmayacak nitelikte olmalı	24
	Günlük hayatla bağlantı kurulmalı/örnekler olmalı	23
	Yeterli çeşitlilikte sorular olmalı	20
	Araştırmaya teşvik edici olmalı	16
	Öğrencinin kendi kendine öğrenmesine yardımcı olmalı	13
	Milli bilinç kazandırmalı	10
	Öğretmene kılavuzluk edebilmeli	9
	Öğrencileri düşünmeye teşvik etmeli	6
	Tavsiye edilen kaynaklar ve materyaller kolay erişilebilir olmalı	5
	Değer/beceri ve davranış gelişimine katkıda bulunmalı	4
	Kavramlar açıklama/resim/kavram haritalarıyla açıklanmalı	4

Öğretmen adayları öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme temasında Sosyal Bilgiler ders kitaplarının; ilgi çekici olması, etkinlik/oyunla öğretime yer vermesi, öğrenciyi sıkmayacak nitelikte olması, günlük hayatla bağlantı kurması, yeterli çeşitlilikte sorular bulunması ve araştırmaya teşvik etmesi gibi özelliklerini vurgulamışlardır. Bu konuda bazı öğretmen adaylarının görüşleri şu şekildedir:

ÖA2 “...Estetik olan birçok şey insanda merak uyandırır. Bir de buna canlı renkler ve ilginç tasarımlar eklenirse zaten merak duygusu yüksek olan çocuklar, derslere karşı daha bir heyecanlı olurlar. Bu durum beraberinde derse karşı sevgiyi ve motive olma durumunu getirecektir. ...Dersler, yapılması ve öğrenilmesi zorunlu hissedildiği için ders kitaplarının daha ilgi çekici olması gerekmektedir...”

ÖA6 “...Ders kitapları daha özenli, çocuğun ilgisini çekebilecek, hiç sıkılmadan ders çalışabileceği nitelikte hazırlanmalıdır...”

ÖA20 “...Çocukların bu dönemde oyuna olan ilgileri yüksek olduğu için konular hakkında eğitici, öğretici oyunların bulundurulmasında fayda vardır...”

ÖA35 “Sosyal bilgiler ders kitapları sadece konu anlatımları ile hazırlanmamalı, öğrencilerin derse aktif katılması için açık uçlu sorular ve etkinlikler kitabın geneline yayılmalıdır. Bu şekilde hazırlanan kitaplar öğrencilere araştırma, eleştirme becerileri kazandıracaktır...”

Bazı öğretmen adayları ise; milli bilinç kazandırması, değer-beceri-davranış gelişimine katkıda bulunması, öğrencileri düşünmeye teşvik etmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmen adaylarının görüşleri şu şekildedir:

ÖA35 “...Sosyal Bilgiler ders kitabı çocukların yaşadığı toplumla bütünleşmesini sağlamalı, toplumun inançlarını, kültürünü, yaşam biçimini, gelenek ve göreneklerini açıklayan ve öğretebilecek şekilde hazırlanmalıdır. Bu şekilde öğrenci kendini kitapta bulduğu için derse ilgisi artacaktır...”

ÖA31 “...içeriğinde öğrencilerde merak uyandıracak sorularla yönlendirmeler yapılarak dersi aktif bir biçimde anlamasını sağlamalıdır...”

ÖA5 “...Sosyal Bilgilerde düşünme becerilerinin geliştirilmesi noktasında yaratıcı yazma etkinliklerine ders kitabında sıkça yer verilmelidir. Sosyal Bilgiler dersini sıkıcı gören öğrenciler olabilmektedir. Yaratıcı yazma öğrenciler için keyifli olabilir...”

Aşağıda Tablo 3’de Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ders kitaplarını dil, anlatım ve üslup teması altında değerlendirmeleri kodlar ve frekanslar şeklinde yer almaktadır.

Tablo 3: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dil, Anlatım ve Üslup Hakkında Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Dil, Anlatım ve Üslup	Net ve anlaşılır olmalı	27
	Ötekileştirmeler/ayrımcılık içermemeli	7
	Gereksiz tekrarlar olmamalı	5
	Dil bilinci kazandırmalı	4
	Yazım hataları olmamalı	3
	Cinsiyetçi ifadeler kullanılmamalı	2
	Hikayeci ve didaktik anlatım tarzı kullanılmalı	2

Öğretmen adayları dil, anlatım ve üslup temasında Sosyal Bilgiler ders kitaplarının net ve anlaşılır olması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu konuda bazı öğretmen adaylarının görüşleri şu şekildedir:

ÖA17 “...Ders kitaplarının konu anlatımlarını da daha sade ve anlaşılır biçimde vermesi amacına hizmet edebilmesindeki en önemli yeterliliklerdendir...”

ÖA30 “...Öğrencilerin kitabı okurken, içerisindeki etkinlikleri yaparken zorlanmayacakları basit ve anlamlı bir içeriğe sahip olmalıdır...”

Bazı öğretmen adayları ise; ötekileştirmeler bulunmaması, gereksiz tekrarlar yapılmaması, dil bilinci kazandırması, yazım hataları ve cinsiyetçi ifadeler olmaması ile hikayeci ve didaktik anlatım tarzını kullanması gerekliliğini belirtmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmen adaylarının görüşleri şu şekildedir:

ÖA3 “...Örneklerde ve kullanılan karakterlerde kadın ve erkek dağılımında bir denge gözetilmeli...”

ÖA10 “...İnsan haklarına saygılı olmalı. İrk, dil, din, cinsiyet ayrımlarına karşı olmalıdır...”

ÖA10 “...Öğrencilere anadil bilinci kazandırma amacı gütmeli...”

ÖA23 “...Hikayeci ve didaktik bir anlatım tarzı kullanılmalıdır. ...hikâye edici nitelikte metinlere sıklıkla yer verilmesi öğrencilerin konuyu daha kolay öğrenmelerini sağlamaktadır...”

Aşağıda Tablo 4’te Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ders kitaplarını teknik, tasarım ve düzenleme teması altında değerlendirmeleri kodlar ve frekanslar şeklinde yer almaktadır.

Tablo 4: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Teknik, Tasarım ve Düzenleme Hakkında Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Teknik, Tasarım ve Düzenleme	Kitap kapağı ders ile uyumlu olmalı	17
	Dayanıklı ve kaliteli olmalı	15
	Teknolojiye uygun olmalı	13
	Küçük punto kullanılmamalı	13
	Kitap kapağı ilgi çekici olmalı	13
	Dijital yönlendirmeler olmalı	13
	QR kod olmalı	13
	Estetik olmalı	12
	Kağıdı parlak olmamalı	3
	Uzaktan eğitime uygun hale getirilmeli	1
	Kitaplar hazırlanırken öğrencilerin fikirleri alınmalı	1

Öğretmen adayları teknik, tasarım ve düzenleme temasında Sosyal Bilgiler ders kitaplarının; kitap kapağının ders ile uyumlu olması ve ilgi çekici olması, kitap cildinin dayanıklı ve kaliteli olması, kağıdının parlak olmaması, teknolojiye uygun olması, dijital yönlendirmeler ve QR kodlar içermesi, küçük puntolar kullanılmaması, estetik olması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu konuda bazı öğretmen adaylarının görüşleri şu şekildedir:

ÖA32 “...Ders kitabının kapağı öğrencilerde dikkat uyandırmalıdır. İncelediğim 6. Sınıf ders kitabının kapağında sade bir renkte, Anadolu Selçuklu’nun amblemi verilmiş. Ders kitabının kapağı sadece bir sembolden oluşmaktadır. Ancak Sosyal Bilgiler dersi sadece Anadolu Selçukludan ibaret değil ki. Kitap kapağı sadece tek bir konudan değil, kitabın içeriğindeki her üniteden örnekler barındırmalıdır...”

ÖA19 “...Kitapta kullanılan kağıt ne kadar kaliteliyse kitabın ömrü ve kullanılabilirliği de o oranda artacaktır. Gözü daha az yoran, parlaklığı alınmış mat kağıtlar tercih edilmelidir. Bir ders kitabının kapağı sert ve yıpranmalara dayanıklı olmalıdır. Bu nedenle kapaklar kartondan yapılmalıdır...”

ÖA37 “... Yeni nesil öğrenciler (Z Kuşağı) ki ben buna "ekran nesli" diyorum. Bu kuşak artık yaşadıkları toplumu ve o toplumun değerlerini ekranlar aracılığıyla yaşıyor ve benimsiyor. Günlük hayatlarının büyük bir bölümünde internetle ve teknolojiyle haşır neşir olan bu nesil için ders kitaplarının sıkıcı birer kağıt parçası olmaktan öteye gidemeyeceğini düşünüyorum. Öte yandan artık Sosyal Bilgiler dersi alan yaştaki çocukların büyük çoğunluğu YouTube konusunda oldukça maharetli. Sosyal Bilgiler ders kitabının da bu konuda öğrencilere ulaşabilmesi çok yararlı olurdu. Örneğin bir öğrenci kavrayamadığı bir konunun QR kodunu telefonunun veya tabletinin kamerasına okuttuğunda YouTube üzerinden konuyla ilgili animasyon veya ilgi çekici video örnekleri izleyebilmeli.”

Bazı öğretmen adayları ise ders kitaplarının uzaktan eğitime uygun hale getirilmesi ile hazırlık aşamasında öğrencilerin de fikirlerinin alınması gerekliliğini belirtmişlerdir. Bu konuda öğretmen adaylarının görüşleri şu şekildedir:

ÖA21 “...Ders kitaplarının çağın gereklerine ayak uydurması ve bireyin ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikte olması gerekmektedir. Kitaplar sürekli olarak güncellenmeli teknolojiye ve uzaktan eğitime uygun hale getirilmelidir.”

ÖA29 “...Kitaplar hazırlanırken öğrencilerin fikirlerinin alınabilmesi de kesinlikle faydayı arttıracaktır. Çünkü hayallerindeki kitaplar ile işlendikleri kitaplar aynı değiller. Öğrencinin istekleri daha ön planda olacağı kitaplar bence daha etkili olacaktır...”

Aşağıda Tablo 5’de Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ders kitaplarını etkili ders kitabı kullanımı teması altında değerlendirmeleri kodlar ve frekanslar şeklinde yer almaktadır.

Tablo 5: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Etkili Ders Kitabı Kullanımına Yönelik Görüşleri

Tema	Kodlar	f
Etkili Ders Kitabı Kullanımı	Etkinlikler/eğitici oyunlarla ders içeriğini zenginleştirmeli	31
	Daha iyi nasıl öğretebileceğini düşünmeli	27
	Ders içeriğini zenginleştirmeli	22
	Dijital materyaller kullanmalı	16
	Öğrenme öğretme sürecini eğlenceli tasarlamalı	16
	Konuları günlük yaşamla ilişkilendirmeli	15
	Farklı kaynaklar/materyaller kullanmalı	14
	Öğrenme-öğretme sürecini ders kitabına göre planlamalı	13
	Kitaptan sürekli okuma yapmamalı	13
	Öğretim yılı başında kitabı tanıtmalı	10
	Dersten önce anlatacağı konuyu incelemeli	9
	Mesleki bilgi açısından kendisini geliştirmeli	7
	Ders kitabını akıllı tahtaya yansıtarak kullanmalı	3
	Ders kitapları hakkında eğitim/seminerler yapılmalı	3
	Öğretmenler için kılavuz ders kitapları olmalı	2

Öğretmen adayları etkili ders kitabı kullanımına yönelik öneriler temasında; Sosyal Bilgiler derslerinin etkinlikler/eğitici oyunlarla zenginleştirilmesi, öğretmenin dersi nasıl daha iyi öğretebileceği üzerine düşünmesi, ders içeriğini zenginleştirmesi, dijital materyaller kullanması, konuları günlük yaşamla ilişkilendirmesi, öğrenme öğretme sürecini eğlenceli tasarlaması, farklı kaynaklar/materyaller kullanması ve öğrenme öğretme sürecini ders kitabına göre planlaması gibi özellikleri vurgulamışlardır. Bu konuda bazı öğretmen adaylarının görüşleri şu şekildedir:

ÖA8 “...Kitapların yan tarafında etkinlik yerleri bulunmalı; etkinliklerin kuralları, önemi ve gerekçesi yazmalıdır. Yine aynı şekilde ders kitaplarında konuyla ilgili oyunlar yer almalı. Sınıf iklimi böyle canlı öğrencilerden oluşmalı, öğrenciler eğlenirken öğrenmelidir...”

ÖA5 “...Ders kitabını etkili kullanmayı hedefleyen öğretmen; sanal alan gezileri, sanal müze gezileri, sanal laboratuvar uygulamaları, sanal sergiler, Google earth, Coğrafi bilişim sistemleri türü yazılımlar, gezi programları, bilim ve doğa konulu belgesellerden faydalanmalıdır. Sosyal Bilgilerde Doğal Afetler konusunda sanal laboratuvar uygulamalarından faydalanmak çok yararlı olacaktır. Sel oluşumu, yanardağ patlamasının nasıl olduğu? gibi konular dikkat çekici olacaktır. Küresel Bağlantılar öğrenme alanı için gezi programları kullanmak etkili olacaktır. Farklı yaşamlar, kültürler, giyim tarzları, diller, yemekler.. Öğrenciler bunları öğrenirken keyif alacaktır...”

ÖA37 “...Artık öğrenciler bizimle aynı çağda yaşamıyor. 23 yaşındayım ve teknolojiyle iç içe olmama rağmen onlara yetişemiyorum. Çünkü ben bilgisayarla, akıllı telefon veya tabletle 2 yaşında tanışmadım. Şimdi ise çocuklar teknolojiyle tanışmıyor adeta teknolojiye doğuyor ve onunla büyüyorlar.

Biz öğretmen adayları ve öğretmenler olarak bu konuda ders kitaplarını yeni nesil çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına göre kullanmalıyız...”

ÖA4 “...Ders kitapları, öğretmenin en iyi yardımcılarıdır. Özellikle mesleğe yeni başlayan öğretmenler için iyi bir kitap, iyi bir yardımcıdır. Ders kitabı içerdiği metinler, görseller, ödev konuları ve alıştıırma soruları ile öğretmenin dersi genişletmesine yardımcı olur...”

Öğretmen adayları ders kitaplarını değerlendirirken ders kitaplarının sahip olması gereken niteliklerin yanı sıra öğretmenlerin ders kitaplarını etkili kullanmasının önemini ifade etmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmen adaylarının görüşleri şu şekildedir:

ÖA11 “Ders kitapları ne kadar verimli kullanılırsa öğrencelerin o kadar faydasına olacaktır. Önemli olan “kitabın ne kadar iyi düzenlenmesi kadar onu ne kadar etkili kullanabildiğidir” de diyebiliriz.”

ÖA2 “Öğretmen, kendi tabirimce “aktarabilme yeteneği olan bilge öğretici” demektir. Yani istediğimiz kadar kaliteli kitap ve materyal kullansak bile eğer kendimizi ve stratejilerimizi güncellemiyorsak öğrencilerimize haksızlık ve mesleğimize de saygısızlık yapmış oluruz. Ders kitaplarımızın ve müfredatımızın değişmesiyle bizler de kendimizi yenilemeli ve bu yönde çaba sarfetmeliyiz.”

Bazı öğretmen adayları; derste sürekli kitaptan okumalar yaptırmaması, öğretim yılı başında kitabı tanıtması, dersten önce ders kitabını incelemesi, mesleki olarak kendini geliştirmesi gibi özellikleri belirtmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmen adaylarının görüşleri şu şekildedir:

ÖA31 “Öğretmen adayı olarak ders kitaplarını bir rehber, aracı olarak görüyorum... Ders kitabını bir rehber olarak kullanan öğretmenlerimin dersi her zaman bana zevk vermiştir ve ders kitaplarındaki bilgiler ilgi çekici gelmiştir. Olması gereken bence öğretmenin ders kitabını rehber olarak kullanmasıdır. Konunun özünü öğrencilere kavratmalı ve daha sonra ders kitabından örneklerle pekiştirmelidir. Körü körüne ders kitabına bağlı kalınması bence öğrencinin derse olan ilgisini azaltır...”

ÖA25 “...Kendi öğrencilik hayatımdan sosyal bilgiler ders kitabını kullanmaya yönelik örnek verecek olursam; çok yanlış, verimsiz ve sıkıcı bir ders saati olduğunu söyleyebilirim. Çünkü benim sosyal bilgiler öğretmenim hangi konudaysak o sayfayı açar, bir öğrenci okur, herkes onu dinlerdi ve daha sonra not almaya başladık. Böyle bir ders işleme sadece Sosyal Bilgiler dersi için değil, tüm derslerimiz için olmamalı. Böyle bir ders işleme olacaksa, okullara gerek yok o zaman, ders kitapları dağıtılsın, herkes evinde konuyu okuyup, not çıkarsın diye düşünülebilir. Bu durumun olmaması için ders kitapları kullanımını etkili olmalıdır...”

ÖA35 “...Ders kitapları öğretmenlerin rehberi konumundadır bu yüzden öğretmenler ders öncesinde kitabı incelemeli ve öğrencilerin en iyi şekilde anlayacağı kitaba göre dersi nasıl işleyeceği planını oluşturarak dersini işlemeye başlamalıdır...”

ÖA1 “...Ders kitabını daha etkili kullanabilmek için öncelikle dersten önce öğretmenin anlatacağı konuyu incelemesi iyi olacaktır. Daha sonra kitaptaki konuyu öğrencilere nasıl daha iyi anlatabileceğinin yolları üzerinde düşünmelidir...”

Bazı öğretmen adayları ise ders kitaplarının akıllı tahtaya yansıtılarak kullanılması, ders kitabı hakkında online hizmet içi eğitimler yapılması ve öğretmen kılavuz kitaplarının tekrar kullanılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu konuda bazı öğretmen adaylarının görüşleri şu şekildedir:

ÖA15 “...Ders kitabını öğretmen tahtaya yansıtılabilir ve değerlendirmeleri tahtada çözüp, önemli yerlerin altını çizerek öğrencilerin de kendi kitaplarına bunu uygulamasını sağlayabilir...”

ÖA36 “Öğretmenler için ders kitapları hakkında eğitim ve seminerler verilerek öğretmenler ders kitapları konusunda bilgilendirilebilirler...”

ÖA4 “...Ders kitapları, eskiden olduğu gibi Öğretmen Kılavuz Kitapları ile birlikte kullanıldığında daha da yararlıdır...”

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ders kitapları hakkında görüşlerinin incelenmesini amaçlayan bu araştırma kapsamında çalışma grubunu oluşturan öğretmen adaylarının konuya bakış açılarından ders kitapları ve ders kitaplarının etkili kullanımı değerlendirilmiştir. Bu araştırmada öğretmen adayları ders kitapları hakkında görüşleri; içerik, öğrenme-öğretme-ölçme ve değerlendirme, dil-anlatım ve üslup ile teknik-tasarım ve düzenleme ile etkili ders kitabı kullanımına yönelik öneriler temaları altında analiz edilmiştir. Çalışma sonuçları literatürde yer alan benzer ve farklı araştırma sonuçları ile tartışılmıştır.

Öğretmen adayları içerik temasında; Sosyal Bilgiler ders kitaplarının harita ve görsellerle desteklenmesi, öğrenci seviyesine uygun olması, bilimsel yeterliliğe sahip olması, öğretim programına uygun olması, içeriğinin zengin olması, yazarın kişisel görüşüne göre hazırlanmaması, bilgilerinin güncel olması, konu başı ya da sonu özetlerinin olması, konu anlatımlarının uzun olmaması ancak yetersiz ve çok kısa konu anlatımlarının da olmaması gibi özellikleri vurgulamışlardır. Ders kitapları bilgi ve beceri öğretiminin yanı sıra

değer ve kültür aktarımında da önemli bir yere sahiptir (Ersoy ve Şahin, 2012). Şahin (2001) ders kitaplarının içeriğinde güncel bilgiler vermesinin yanı sıra, bilgiyi yapılandırmasına olanak sağlayan, kültürel mirasın önemini vurgulayan, çevre bilincinden küreselleşme kavramlarına kadar modern bireyin temel ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Uzuntiryaki ve Boz (2006) fizik, kimya ve biyoloji öğretmen adaylarının ders kitabı kullandıkları inceledikleri araştırmalarında; öğretmen adaylarının uygulama dersi sunumları ile ders planı hazırlarken ve öğretim programı hakkında bilgi sahibi olmak için ders kitabı kullandıkları ancak bilgi eksiklerini tamamlamak, etkinliklerden yararlanmak, soru hazırlamak ve şekil, grafik, resim kullanmak için ders kitaplarını çok az tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Uzunöz, Engin ve Tenteriz (2010) ilkökul öğretmenleriyle yapmış oldukları çalışmada; öğretmenlerin ders kitaplarının öğrencilerde düşünme ve sosyal becerileri geliştirmediği, görsel zenginlik ve albeni içermediği görüşünde olduklarını tespit etmişlerdir.

Öğretmen adayları ders kitaplarının kapak tasarımları da dahil ilgi çekici ve görsel ağırlığının fazla olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Görsellerin öğrencileri düşünmeye teşvik etme, içeriğin anlaşılabilirliğini kolaylaştırma gibi roller üstlenmesi nedeniyle öğrenciler için hazırlanan kitaplarda yer alan görseller; içeriği destekleme, anlamlı, anlaşılabilir ve içeriğe uygun olma, uygun yerde ve boyutta kullanılma, renk açısından uyumlu ve estetik olma gibi özelliklere sahip olması gerekmektedir (Şahin, 2014). Doğan ve Torun (2018) Sosyal Bilgiler ders kitaplarının kapak tasarımlarının ortaokul öğrencilerinin çoğu tarafından yeterince ilgi çekici bulunmadığını belirtmişlerdir. Saçlı (2007) ve Doğan ve Tuğ (2017) Sosyal Bilgiler ders kitabı kapaklarının öğrencilerin ilgi ve merakını uyandıracak yeterlilikte olmadığını savunmaktadırlar. Nalçacı'nın (2011) 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı hakkında öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla yapmış olduğu çalışmada öğretmenlerin büyük bir kısmı kitap kapağının ders kitabı çekiciliğini arttırdığını ifade etmişlerdir. Gülersoy'a (2013) göre Sosyal Bilgiler ders kitabı kapaklarının Sosyal Bilgilerin multidisipliner yapısını yansıtmamaktadır. Batur ve Özdil'in (2020) ilkökul 4. Sınıf öğrencileriyle yaptıkları çalışma sonucunda öğrenciler; ders kitaplarının kapak tasarımları hakkında içeriği yansıtmama, canlı ve parlak renk kullanma, ilgi çekici öğelere yer verme gibi uygulamalara yer verildiği takdirde daha uygun ve öğrencilere yönelik olacağını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin ders kitabı kapaklarında ilgi çekicilik ve estetik durumlarını öne çıkarmalarına rağmen Uçar ve Somuncuoğlu Özerbaş'ın (2016) öğretmenlerle yaptığı çalışma sonucunda öğretmenlerin ders kitabı kapaklarıyla ilgili ilgi çekicilik ve estetiğe en az değinmiş olmaları öğretmen ve öğrenci bakış açısı arasındaki tezatlığı göstermektedir. Doğan ve Torun'a (2018) göre kitap okuma alışkanlığının Türkiye'de ortalama günlük 1 dakika kadar düşük olmasından hareketle çocukların kitaplara ilgisinin artırılması için kitapların çocukları cezbedici özelliklerinin bulunması gerekmektedir.

Öğretmen adaylarına göre ders kitaplarında uzun konu anlatımları olmamalı ancak yetersiz ve çok kısa konu anlatımları da olmamalıdır. Uzuntiryaki ve Boz'un (2006) araştırmasına katılan bazı öğretmen adayları ders kitaplarındaki konu anlatımlarının yüzeysel olarak verildiği ve birçok bilgi hatasının bulunduğu için ders kitabını az kullandıklarını belirtmişlerdir. Altay'ın (2020) sosyal bilgiler öğretmenleriyle yaptığı çalışmada elde edilen bulguya göre; ders kitapları konu işleyiş ve anlatım tarzı bakımından yetersizdir. İncekara ve Karatepe (2010) de yapmış oldukları çalışmada öğretmenlerin büyük bölümü ders kitaplarının yeterli düzeyde konuyu işlemediği sonucuna ulaşmışlardır. Çelikkaya ve Kürümlüoğlu'nun (2018) çalışmasında öğretmenlerin büyük bir bölümü ders kitaplarını hem yoğun hem de sadece bilgi veren materyal olduğunu belirtmişlerdir.

Öğretmen adayları öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme temasında Sosyal Bilgiler ders kitaplarının; ilgi çekici olması, etkinlik/oyunla öğretime yer vermesi, öğrenciyi sıkmayacak nitelikte olması, günlük hayatla bağlantı kurması, yeterli çeşitlilikte sorular bulunması ve araştırmaya teşvik etmesi gibi özelliklerini vurgulamışlardır. Öğretmen adayları Sosyal Bilgiler dersi ve ders kitaplarının ilgi çekici, öğrenciyi sıkmayacak nitelikte ve ders içinde öğrencinin aktif katılımını sağlayacak şekilde etkinlik/oyunla öğretime yer vermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Yapılan bazı çalışmalara göre öğrenciler Sosyal Bilgiler dersi içeriğindeki konulara ilgi duyarken Sosyal Bilgiler ders kitabı bu ilgiyi desteklememekte ve öğrencileri sıkmaktadır. Elliot, Nagel ve Woodward (1985), öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine yönelik olumsuz yorumlar yaptıklarını; Stetson ve Williams (1992), Sosyal Bilgiler ders kitabından bir şey anlamadıklarını, Altay (2020) ders kitaplarının yoğun düz anlatım içerdiğini, İncekara ve Karatepe (2010) ders kitaplarının anlatım ve etkinlikler açısından yetersiz olduğunu, Steffey ve Hood (1994) Sosyal Bilgiler dersini sıkıcı bulduklarını ifade etmektedir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarının öğrencileri sıktığından hareketle Loewen (1996) ders kitaplarının öğrencileri sıkmayacak biçimde geliştirilebilmesi için metne daha duygu eklemek, öğrencilerin günlük yaşamlarına uygunluğunu vurgulamak ve içerikler arasında daha iyi bağlantılar oluşturmak gibi öneriler getirmiştir. Batur ve Özdil'in (2020) çalışmasında öğrenciler; ders kitabında yer alan etkinlik örneklerinin kısa ve anlamlı açıklamalarla yazılması ile eğlenceli etkinliklere yer verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Öğretmen adaylarına göre Sosyal Bilgiler ders kitabı içeriği günlük yaşamla ilişkilendirilebilmeli, öğrencinin çevresinden/günlük yaşamından örneklemelere yer vermelidir. Yurdakul'a (2007) göre öğrenci öğreneceği bilgiyi günlük hayatla ilişkilendirebilirse öğrencinin zihninde daha somut öğrenme gerçekleşecektir.

Önal ve Kaya (2006) 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan bilgilerin günlük yaşama aktarılabılır nitelikte olduğunu, Doğan ve Torun (2018) öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde öğrendikleri bilgileri okul dışında uygulayabildiklerini belirtmişlerdir. Ocak ve Yurtseven (2009) Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan bilgilerin günlük yaşamla ilgisinin kurulduğu ve öğrenilen bilgilerin günlük yaşama aktarılabıldığı sonucuna ulaşmışlardır. Ancak literatürde bu araştırma sonuçlarını desteklemeyen bulgular da yer almaktadır. Akengin, Sağlam ve Dilek (2002) 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi hakkında görüşlerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışma sonucunda öğrencilerin büyük çoğunluğunun Sosyal Bilgiler dersinde öğrendikleri bilgilerin günlük hayatla ilgisinin kurulamadığı düşüncesinde olduklarını tespit etmişlerdir. Gibson (2012) öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinin temel amacının etkin ve sorumlu vatandaş yetiştirmek olduğunu bilmedikleri ya da farkında olmadıkları, Sosyal Bilgiler dersinin sadece tarih ve coğrafya konularının öğretimine yönelik bir ders olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu durumun Sosyal Bilgiler dersinin içeriğinde bulunan konuların günlük yaşama aktarılamamış olması ile açıklanabilir.

Öğretmen adaylarına göre ders kitaplarında bulunan sorular yeterli çeşitlilikte olmalı, öğrenciyi araştırmaya, düşünmeye yönlendirmelidir. Armbruster ve Ostertag'e (1993) göre sorular ders kitabında yer alan bilgilerin özüdür. Ders kitaplarının önemli bir parçasını oluşturan sorular öğrenciyi öğrenmeye teşvik etme ve öğrenmeyi değerlendirmeyi amaçlamaktadır (Doğan ve Torun, 2018). Bu bağlamda ders kitaplarında yer alan soruların öğrencileri düşünme ve araştırmaya yönlendirmesi gerekmektedir. Uzuntiryaki ve Boz (2006) fizik, kimya ve biyoloji öğretmen adaylarının ders kitabı kullanımlarını inceledikleri araştırmalarında; öğretmen adaylarının ders kitaplarını fazla kullanmama nedenlerinden biri olarak ders kitaplarındaki ölçme değerlendirme sorularının sadece bilgiyi ölçmeye yönelik olduğunu, genellikle uygulama, analiz, sentez seviyelerinde soruların yer almadığı görüşünde olduklarını belirtmişlerdir. Doğan ve Torun'a (2018) göre ortaokul öğrencilerinin büyük bir kısmı Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan hazırlık sorularının öğrencileri araştırmaya yönlendirme konusunda yeterli bulmamaktadırlar. Benzer bir bulgu Batur ve Özdil'in (2020) çalışmasında da yer almaktadır. Bu çalışmaya katılan ortaokul öğrencileri soruların sürekli metin içerisinden cevaplanabilecek şekilde tasarlandığı, etkinliklerde bulunan soru tiplerinin birbirini tekrar etmesi yerine çeşitli soru teknikleriyle uygulama ve araştırmaya yönelik düzenlenmesi gerektiği düşüncesindedirler. Ünal ve Ilgaz (2005) Sosyal Bilgiler ders kitabında bulunan değerlendirme sorularının öğrencileri düşünme ve araştırmaya yönlendirmedeğini belirtmiş, Şahin (2012) ise Sosyal Bilgiler ders kitabında bulunan soruların öğrencileri düşündürme ve dikkatini çekme konusunda orta düzeyde yeterli olduğunu ancak bazı soruların öğrencilerin dikkatini çekmediğini ifade etmiştir. Uzuntiryaki ve Boz'a (2006) göre nitelikli ders kitaplarının etkin kullanılması öğrencilerin aktif katılımıyla gerçekleşir. Bu doğrultuda öğretmenler öğrencilerini ders kitabından hareketle soru sormaya ve araştırma yapmaya teşvik etmelidir.

Öğretmen adayları dil, anlatım ve üslup temasında Sosyal Bilgiler ders kitaplarının net ve anlaşılır olması, ötekileştirmeler içermemesi, gereksiz tekrarlar içermemesi gerektiğini vurgulamışlardır. Ders kitaplarının öğreticilik vasfını yazılı olarak kanıtlayan parçalardan biri ders kitabında bulunan metinlerdir. Metinler, ana dil öğretiminde temel dil becerilerinin gelişmesinde etkin rol oynadığı için ders kitabı içerisinde yer alan metinlere özen gösterilmesi gerekmektedir (Türkben, 2019). Canlı'ya (2014) göre ders kitaplarında yer alan metinler çocuğa görelilik ilkesi esas alınarak özenle seçilmelidir. Okuma stratejileriyle desteklenmemiş ya da anlaşılabilirlik düzeyi düşük metinler öğrencilerde ezber eğilimine neden olmaktadır (Safran ve Köksal, 2003; Akt. Öcal ve Yiğittir, 2007). Bu sebeple ders kitaplarında kullanılan metinler öğrenci seviyesinin üstünde ve gereksiz bilgi içeriğine sahip olmamalıdır (Öcal ve Yiğittir, 2007). Alpan'ın (2008) araştırmasında öğrenciler ders kitaplarında yer alan metinlerin; seviye bakımından uygun olmaması, gerektiği ölçüde detay ve tutarlı bilgi vermemesi, bazen sıkıcı olması, konu bütünlüğünü esas almaması, başlık ile uyumsuz, uzun ve saçma bir kurguya sahip olduğu olması gibi özelliklerini belirtmişlerdir.

Öğretmen adayları teknik, tasarım ve düzenleme temasında Sosyal Bilgiler ders kitaplarının; kitap kapağının ders ile uyumlu olması ve ilgi çekici olması, kitap cildinin dayanıklı ve kaliteli olması, kağıdının parlak olmaması, teknolojiye uygun olması, dijital yönlendirmeler ve QR kod içermesi, küçük puntolar kullanılmaması, estetik olması gerektiğini vurgulamışlardır. Ders kitaplarının biçimsel özellikleri ele alındığında yazı tipi ve punto öğrenme sürecindeki etkenlerdendir. Kaptan ve Kaptan'a (2005) göre kağıt üzerindeki unsurlar önce renk ve şekil sonra metin ve yazı olarak algılanır ve bu nedenle ders kitaplarındaki yazı tasarımı öğrencilerin seviyesine uygun, okuma kolaylığı sağlayan, gerekli vurgulama ve renklerle anlamayı destekleyen şekilde kullanılmalıdır. Öğretmen adayları ders kitaplarının teknolojik gelişmelere uygun şekilde geliştirilmesi ve konu anlatımlarının internet ve sosyal medya içerikleri ile zenginleştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Solmaz, Tekin, Herzem ve Demir'in (2013) yapmış oldukları çalışmada; sosyal medyanın insanların yaşamının önemli bir parçası haline geldiği ve insan hayatında önemli etkisi bulunan bu paylaşım ağlarının daha etkili ve verimli kullanılması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır. Sarıkoz (2017) ebeveynlere okul dönemi ve tatil döneminde çocuklarının kullandıkları teknolojik araçlar ve kullanım sıklığını sorduğu araştırmasında; öğrencilerin en çok kullandıkları

teknolojik aracın bilgisayar ve internet olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda ders kitaplarının hedef kitlesi olan öğrencilerin ilgi alanlarına göre zenginleştirilmesi gerekmektedir.

Öğretmen adayları etkili ders kitabı kullanımına yönelik öneriler temasında; Sosyal Bilgiler derslerinin etkinlikler/eğitici oyunlarla zenginleştirilmesi, öğretmenin dersi nasıl daha iyi öğretebileceği üzerine düşünmesi, ders içeriğini zenginleştirilmesi, dijital materyaller kullanması, konuları günlük yaşamla ilişkilendirmesi, öğrenme öğretme sürecini eğlenceli tasarlaması, farklı kaynaklar/materyaller kullanması ve öğrenme öğretme sürecini ders kitabına göre planlaması ancak derste sürekli kitaptan okumalar yaptırmaması gerekliliği gibi özellikleri vurgulamışlardır. Dilaver ve Akyürek Tay (2008); sınıf ortamını film setine benzetmiş, sette en önemli görevin yönetmene düştüğünü belirterek öğretmenleri başarının anahtarı olarak nitelendirmiştir. Duman ve İkiel'e (2002) göre; öğretmenler öğrenmeyi organize etmede, içeriği çoklu yöntemlerle aktarmada ve gerçek yaşamla ilişkilendirmede, çoklu öğrenme ortamları sağlamada, işbirliğine dayalı öğretime önem vermede ve öğrencilerinin düşünme becerilerini geliştirmede yardımcı olmalıdır.

Öğretmen adayları ders kitaplarını değerlendirirken ders kitaplarının sahip olması gereken niteliklerin yanı sıra öğretmenlerin ders kitaplarını etkili kullanmasının önemini ifade etmişlerdir. Moulton'a (1997) göre; öğretmenlerin ders kitabı kullandıklarında tamamlamış oldukları öğretmenlik programlarındaki deneyimlerinin etkisi bulunmaktadır. Lubben ve diğerlerine (2003) göre; öğretmen ders öncesinde hazırlanarak ders kitabı yardımıyla öğrencilerin öğrenmelerini yönlendirir. Ders kitabı kullanımında öğretmen ön plandadır ve genellikle her öğretmenin ders kitabı kullanımı konusunda kendine özgü bir yol izledikleri gözlemlenmiştir. Öğretmen adayları; ders kitabından okutarak yapılan dersler hakkında kendi öğrencilik hayatından örnekler vererek verimsiz bir ders olduğunu ifade etmişlerdir. Verimli ders tanımlamalarında ise ders kitabının rehber olarak kullanılması, ders kitabı içerikleri kullanılarak dersin zenginleştirilmesi gerekliliğini kullanmışlardır. Zahorik (1991) öğretmenlerle yaptığı çalışma sonucunda birçok öğretmenin ders kitabını sınıfta öğrencilerine sesli ya da sessiz okutarak kullandıklarını; genelde derse tanımlar ile başlayıp, ders kitabı üzerinden tartışmalar oluşturarak ayrıntıları öğrettiklerini belirtmiştir. Lubben ve diğerleri (2003) ise öğretmenlerin ders kitaplarını genellikle konu anlatımlarını destekleyici şekilde bilgi, şekil, tablo gibi öğeleri göstermede kullandıklarını ifade etmişlerdir. Demirkaya ve Tomal (2003) öğretmenlerin öğrencilerinin ders kitaplarına karşı ilgisini arttırmak için; görsel malzemelere daha çok yer vermeli, gereksiz ayrıntılardan kaçınarak özetlemeler yapmalı, öğrenme alanı sonlarında özetler olmalı, sözlük kitap sonunda değil sayfa sonunda olmalı ve kitaplardaki bilgi ve görseller güncel olmalı gibi öneriler getirmişlerdir. Hoge' e (1986) göre; ders kitabı ile aktif hale getirilen Sosyal Bilgiler dersinde göç, demokrasi gibi soyut ve zor kavramların açıklamaları poster/afiş şeklinde yardımcı materyaller kullanılarak öğretilir. Öcal ve Yiğittir (2007) öğretmen görüşlerine göre 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını inceledikleri çalışmalarında; öğretmenlerin o dönemde uygulamada olan öğretmen kılavuz kitaplarını incelemeyen önce öğrenciler için basılan ders kitaplarını okumaları önerisinde bulunmuşlardır. Öcal ve Yiğittir'e (2007) göre; bu durum öğretmenin ders kitabını çocuğun gördüğü şekilde görmesini sağlayacak ve öğretmenin daha verimli ders yapmasına imkan sağlayacaktır.

Araştırma bulguları doğrultusunda şu öneriler getirilmiştir:

- Öğretmen adayları eğitimleri süresince ders kitaplarının incelenmesi ve etkili bir şekilde kullanılmasını sağlayacak uygulama ya da derslere yer verilmelidir.
- Ortaokul öğrencilerinin bilgisayar, internet ve sosyal medyaya yönelik ilgi alanları ders kitaplarına da yansıtılabilir, ya da ders kitapları temel alınarak çeşitli ders içi ve ders dışı etkinlikler düzenlenmelidir.
- Ders kitabı tasarımlarında öğrencilerin merak duygusunu güdüleyen ve ilgilerini çeken unsurların tespit edilmesine yönelik araştırmalar yapılmalıdır.
- Öğretmen aday görüşlerinin yanı sıra öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerinin alındığı farklı çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynakça

- Abraham, M. R., Grzybowski, E. B., Renner, J. W., ve Marek, E. A. (1992). Understandings and misunderstandings of eighth graders of five chemistry concepts found in textbooks. *Journal of Research in Science Teaching*, 29(2), 105-120.
- Akengin, H. Sağlam, D. ve Dilek, A. (2002). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi ile ilgili görüşleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16, 1-12.
- Aksoy, B. ve Sönmez, Ö. F. (2018). Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görsellerde harita becerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(48), 65-79.
- Alaca, E. (2017). Sosyal Bilgiler ders kitapları üzerine bir değerlendirme. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (18), 759-786.
- Altay, N. (2020). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi: İzmir örneği. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(3), 336-352.
- Altun, M., Arslan, Ç. ve Yazgan, Y. (2004). Lise Matematik ders kitaplarının kullanım ve sıklığı üzerine bir çalışma. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 131-147.
- Armbruster, B. ve Ostertag, J. (1993). Questions in elementary science and social studies textbooks. B. K. Britton, A. Woodward, M. Binkley (Ed.). *Learning from textbooks theory and practice*, Lawrence Erlbaum Associates.
- Arslan, S. ve Özpınar, İ. (2009). İlköğretim 6. sınıf Matematik ders kitaplarının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 97-111.
- Ball, D. L. ve Feiman-Nemser, S. (1988). Using textbooks and teacher's guides: A dilemma for beginning teachers and teacher educators. *Curriculum Inquiry*, 18, 401-23.
- Başlantı, U. (2000). Bilimsel okuryazarlık ilkeleri açısından Fen Bilgisi ders kitapları içerik analizi. IV. Fen Bilimleri Eğitimi Kongresi, Hacettepe Üniversitesi, 105-109.
- Baştürk, S. (2012). Sınıf öğretmenlerinin ders kitabı kavram imajlarının incelenmesi. *Turkish Journal of Education*, 2(1), 57-68.
- Batur, Z. ve Özdil, Ş. (2020). İlkokul öğrencilerinin ders kitaplarına ilişkin görüşleri: Ders kitabı tasarımları. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 141-173.
- Bishop, B. A. ve Anderson, C. W. (1990). Student conceptions of natural selection and its role in evolution. *Journal of Research in Science Teaching*, 27(5), 415-427.
- Bogdan, R.C., ve Biklen, S.K. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Allyn & Bacon.
- Canlı, S. (2014). *Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin niteliği üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi.
- Chu, Y. (2017). Twenty years of social studies textbook content analysis: Still "Decidedly Disappointing"? *The Social Studies*, 108(6), 229-241.
- Cunningsworth, A. (1995). *Choosing your coursebook*. Macmillan Heinemann.
- Çakmak, Z. ve Kaçar, T. (2020). 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının resim-metin ilişkisi açısından değerlendirilmesi. *Turkish Studies-Education*, 15(3), 1629-1649.
- Çelikkaya, T. ve Kürümlüoğlu, M. (2018). Yenilenen Sosyal Bilgiler Öğretim Programına yönelik öğretmen görüşleri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11, 104-120.
- Çetin, O. (2016). *İlköğretim beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi.
- Darakçı, S. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarında harita kullanımı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 15-31.
- Daşdemir, M. (2018). *Ortaokul 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı metinlerinin kültürel mirasa duyarlılık değeri açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi.
- Demir, A. Y. ve Özyurt, M. (2021). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarının 21. yüzyıl becerileri bağlamında incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 1254-1290.
- Demir, Y. ve Atasoy, E. (2018). 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının (2017) değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 753-780.
- Demirci, A., Karakuyu M. (2003). Orta ve yükseköğretimde çağdaş coğrafya eğitimi için ders kitapları, eğitim araçları ve tekniklerinin etkin kullanımı. *Türk Coğrafya Kurumu Coğrafya Kurultayı*, Ankara.
- Demirel, Ö. (1999). *Planlamadan değerlendirmeye öğretme sanatı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ö., Seferoğlu, S. S. ve Yağcı, E. (2004). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Pegem.
- Demirkaya H. ve Tomal N. (2003). Lise Coğrafya ders kitaplarının eğitim ve öğretimdeki yeri ve değerlendirilmesi. *Türk Coğrafya Kurumu Coğrafya Kurultayı*, Ankara.

- Dilaver, H. H. ve Akyürek T. B. (2008), Sosyal Bilgilerde yapılandırmacılık. Bayram Tay ve Adem Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle Sosyal Bilgiler öğretimi* içinde (91-121), Ankara: Pegem Akademi.
- Doğan, Y. ve Torun, F. (2018). Sosyal bilgiler ders kitapları nereye doğru gidiyor?. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 4(2), 111-125.
- Doğan, Y., Tuğ, O., (2017). Uluslararası sınavlarda başarılı ülkeler ve Türkiye'nin sosyal bilgiler ders kitaplarının tasarım boyutu açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 56-79.
- Doğanay, H. (2002). *Coğrafya öğretim yöntemleri*. Aktif.
- Duman, B. ve İkiel, C. (2002). Yapıcı öğrenme kuramına göre Sosyal Bilgiler öğretimi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 245-262.
- Dunn, M. A. (2000). Closing the book on Social Studies: Four classroom teachers go beyond the text. *The Social Studies*, 91(3), 132-136.
- Elliott, D., Nagel, K. C. & Woodward, A. (1985). Do textbooks belong in elementary social studies?. *Educational Leadership*, 42(7), 22-24.
- Elliott, D. (1992). Reforming social studies: Implications for curriculum and textbooks. *Publishing Research Quarterly*, 8(4), 71-80.
- Ersoy, F. ve Şahin, T. (2012). Examination of social studies textbooks in terms of approaches of values education. *Educational Sciences: Theory & Practice*. 12(2), 1547-1558.
- Ertürk, M. ve Güler, E. (2017). 5. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi (Muğla ili örneği). *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2017(8), 64-76.
- Geçit, Y. (2010). İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının okunabilirlik derecesinin Türkçe'ye uyarlanmış Flesh formülüne göre değerlendirilmesi. *9. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu*, 47-49.
- Gibson, S. (2012). "Why do we learn this stuff"? Students' views on the purpose of social studies. *Canadian Social Studies*, 45(1), 43-58.
- Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında Sosyal Bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 2(1), 8-26.
- Güzel, D. ve Şimşek, A. (2012). Milli eğitim şûralarında ders kitapları. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 172-216.
- Fuchs, E. (2011). Current trends in history and Social Studies Textbook Research. *Journal of International Cooperation in Education*, 14(2), 17-34.
- Hayır Kanat, M., Çelik, K. ve Bali, M. (2021). Konu İçeriği ve öğrenme etkinlikleri açısından 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında coğrafya. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 6(1), 165-185.
- Hussain, R. (2012). Students' views of impact of textbooks on their achievements. *In Search of Relevance and Sustainability of Educational Change: An International Conference at Aga Khan University Institute for Educational Development*, 430-438.
- Hutchinson, T., & Torres, E. (1994). The textbook as agent of change. *ELT Journal*, 48(4), 315-328.
- HOGÉ, J. (1986), Improving the Use of Elementary Social Studies Textbooks, *ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education Bloomington IN*, <https://www.ericdigests.org/pre-924/use.htm>.
- İncekara, S. ve Karatepe, A. (2013). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yeni program temelinde ders kitaplarına yönelik düşünceleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 0(21), 46-64.
- Kabapınar, Y. (2006). Yeni öğrenme anlayışının ışığında sosyal bilgiler ders kitapları. Cemil Öztürk (Ed.) *Sosyal bilgiler öğretimi, demokratik vatandaşlık eğitimi* içinde (367-401). Ankara: Pegem Akademi.
- Kaçar, T. ve Bulut, B. (2020). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 4-7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının coğrafya kavramları bağlamında değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 652-679.
- Karabacak, N. ve Turan, İ. (2007). İlköğretim birinci kademe Sosyal Bilgiler ders kitaplarının sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarına göre bir değerlendirmesi. *Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, 209-233.
- Kaptan, A. Y. ve Kaptan, S. (2005). Ders kitaplarındaki tasarım sorunları ve öğrencilerin öğrenme düzeyine etkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 59-66.
- Kaya, Z. (2002), *Uzaktan eğitim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kılıç, A. ve Seven, S. (2007). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Koca, N. ve Daşdemir, İ. (2017). Sosyal Bilgiler lisans öğrencilerinin Sosyal Bilgiler ders kitaplarının etkililiğine ilişkin görüşleri. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 9(35), 144-154.
- Kulantaş, N. (2007). *4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan öğrenci ders ve çalışma kitapları ile öğretmen kılavuz kitaplarının, öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerine göre değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi.

- Kuru, G. (2020). 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki derse özgü becerilerin öğretiminin karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(6), 2410-2423.
- Küçükahmet, L. (1995). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Lubben, F., Campbell, B., Kasanda, C., Kapenda, H., Gaoseb, N., ve Kandjeo-Marenga, U. (2003). Teachers' use of textbooks' practice in Namibian science classrooms. *Educational Studies*, 29 (2/3), 109-124.
- Loewen, J. W. (1996). *Lies my teacher told me: Everything your American history textbook got wrong*. Simon & Schuster.
- Maxwell, J. A. (2018). Nitel araştırma tasarımı: Etkileşimli bir yaklaşım Çevikbaş, M. (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- McCutcheon, G. (1981). How do elementary school teachers plan?. *Elementary School Journal*, 81, 4-23.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma. Desen ve uygulama için bir rehber*. Turan, S. (Çev. Ed.) Nobel.
- MEB (2012). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (13.09.2012). Resmi Gazete (Sayı: 28409).
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=16593&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6, ve 7. Sınıflar). <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354>
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, Sage.
- Moulton, J. (1997). How do Teachers Use Textbooks? A Review of the Research Literature. Africa Bureau Information Center (ABIC). No. 74.
- Nalçacı, A. (2011). İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Erzurum örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 321-335 .
- Ocak, G. ve Yurtseven, R. (2009). Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına göre değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 94-109.
- Oruç, Ş. (2009). Sosyal Bilgiler Ders Kitapları. Safran, M. (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (117-148). Ankara: Pegem Akademi.
- Oruç, Ş. ve Liman, E. (2012). Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan harita ve şekiller üzerine bir değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 145-159.
- Osmanoğlu, A. E. (2019). Öteki Devletler ve Milletler: Sosyal Bilgiler ders kitabı analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(2), 577-588.
- Öcal, A. ve Yiğittir, S. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 51-61.
- Önal, H. ve Kaya, N. (2006). Sosyal Bilgiler ders kitaplarının (4. ve 5. sınıf) değerlendirmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(16), 21-37.
- Patton, M. Q. (2018). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri, Bütün, M. ve Demir, S. B. (Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Pehlivan, A. ve Kolaç, E. (2016). Açık-örgün eğitim Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programında somut olmayan kültürel miras öğeleri. *Turkish Studies*, 11(19), 655-670.
- Remillard, J. T., Harris, B., & Agodini, R. (2014). The influence of curriculum material design on opportunities for student learning. *ZDM Mathematics Education*, 46(5), 735-749.
- [Roberts, S.L.](https://doi.org/10.1108/SSRP-01-2014-B0006) (2014). Effectively using Social Studies Textbooks in historical inquiry. *Social Studies Research and Practice*, 9(1), 119-128. <https://doi.org/10.1108/SSRP-01-2014-B0006>
- Saçlı, E. (2007). *Türkiye'de ilköğretim okullarında okutulan sosyal bilgiler ders kitapları ile ABD'nin Virginia ve Los Angeles eyaletlerinde aynı yaş grubundaki öğrencilere okutulan ders kitaplarının şekil ve içerik yönünden karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi.
- Sarıkoz, A. (2017). *Bilişim Teknolojileri ve Yazılım dersine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi.
- Savage, C., Hübner, N., Biewen, M., Nagengast, B., & Polikoff, M. S. (2021). Social studies textbook effects: Evidence from Texas. *AERA Open*, 7(1), 1-9. <https://doi.org/10.1177/2332858421992345>
- Schmidt, W. H., McKnight, C. C., & Raizen, S. A. (2002). *A splintered vision: An investigation of U.S. science and mathematics education*. Kluwer.
- Schug, M. C., Western, R. D. & Enochs, L. G. (1997). Why do social studies teachers use textbooks? The answer may lie in economic theory. *Social Education*, 61(2), 97-101.
- Semerci, Ç. ve Semerci, N. (2004). İlköğretim (1.-5. sınıf) Matematik ders kitaplarının genel bir değerlendirmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 162. <http://yayim.meb.gov.tr/edergiler.htm>
- Sever, R. (2010). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı, tasarım örnekleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Sever, R. ve Koçoğlu, E. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafya konularına ilişkin Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri/Diyarbakır merkez ilçe örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(45), 17-34.
- Solmaz, B., Tekin, G., Herzem, Z. ve Demir, M.(2013). İnternet ve sosyal medya kullanımı üzerine bir uygulama. *Selçuk İletişim*, 7(4), 23-32.
- Soong, B. C. & Yager, R. E. (1993). The inclusion of sts material in the most frequently used secondary science textbooks in the U.S. *Journal of Research Science Teaching*. 30 (4), 339-349.
- Steffey, S., & Hood, W.J. (1994). *If this is social studies why isn't it boring?*. Stenhouse.
- Stetson, E. G. & Williams, R. P. (1992). Learning from social studies textbooks: Why some students succeed and others fail. *Journal of Reading*, 36(1), 22-30.
- Şahin, K. (2001). Cumhuriyet döneminde ortaöğretim kurumlarında coğrafya eğitim ve öğretiminin gelişim süreci. *Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 137-147.
- Şahin, H. (2004). Etkili bir Sosyal Bilgiler ders kitabının nitelikleri. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 365-375.
- Şahin, M. (2012). Ders kitaplarının mesaj tasarımı ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 13(3), 129-154.
- Şahin, M. (2014). Sosyal Bilgiler Ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 31-46.
- Tan, Ş. (2008). Öğretimin Materyallerle Desteklenmesi. Tan, Ş. (Ed.) *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (319-343). Ankara: Pegem Akademi.
- Taş, A. M. (2007). Yeni Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 519-532.
- Tay, B. (2005). Sosyal Bilgiler ders kitaplarında öğrenme stratejileri. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 209-225.
- Tertemiz, N. Ercan. L. ve Kayabaşı. Y. (2001). Ders kitabı ve eğitimdeki önemi, konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu (Sosyal Bilgiler 4- 8, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi 4-8, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 4-8). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tindall, L. C. (1996). *A comparison of teaching social studies using a traditional textbook approach versus using a literature based approach*. (Master Theses), Mercer University.
- Tomal, N. ve Yılar, M. B. (2019). An evaluation of Social Studies Textbooks in Turkey: A Content analysis for curriculum and content design. *Review of International Geographical Education Online (RIGEO)*, 9(2), 447-457.
- Türkben, T. (2019). Türkçe ders kitaplarındaki metin resimlerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 650-672.
- Uçar, C. ve Somuncuoğlu Özerbaş, D. (2016). Ortaokul 5. sınıf fen bilimleri ders kitabının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(4), 1373-1388.
- Ulu Kalın, Ö. ve Koçoğlu, E. (2017). 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının farklı okunabilirlik formüllerine göre incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(4), 2202-2220.
- Ulusoy, K. (2008). "Sosyal Bilgilerde Ders Kitapları". Tay, B. ve Öcal, A. (Ed.) *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde*, (191-216). Ankara: Pegem Akademi.
- Uzunöz, A., Engin, İ. ve Tenteriz, C. (2010). İlköğretim I. Kademe öğretmenlerinin yeni ders kitapları hakkında görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 8(3), 871-982.
- Ünal, Ç. ve Ilgaz, S. (2005). I. Kademe ilköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki coğrafya konularının öğrencilerin soru sorma ve eleştiri yapma becerilerine olan katkısı (Erzurum il merkezi örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (2), 129-139.
- Yalın, H. İ. (1996). Ders kitapları tasarımı. *Milli Eğitim Dergisi*, 132, 61-65.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yurdakul, B. (2007). Yapılandırmacılık. *Eğitimde yeni yönelimler*. Demirel, Ö. (Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Zahorik, J. A. (1991). Teaching style and textbooks. *Teaching and Teacher Education*, 7(2), 185-196.

EXTENDED ABSTRACT

Textbooks, which are the most needed materials in educational environments to date, have remained indispensable for both teachers and students, although their content has changed according to the educational programs (Ulusoy, 2008). Most of the teachers teaching the curriculum from a textbook in accordance with the program, such as textbooks without looking into by accepting the textbooks for increases even more the importance of planning teaching and learning activities (Elliot, 1992; Schug, Western and Enochs, 1997; Link, 2000; Kabapinar, 2009; Gibson, 2012;). In order for textbooks to continue to exist in the face of the technological progress experienced, they must have features that can meet the needs of students and teachers. In order to make conclusions about how Social Studies textbooks should be shaped in the future, it is necessary to question the current situation. In this regard, the opinions of Social Studies teacher candidates as future active users of Social Studies textbooks on this issue are very important. The main purpose of this study, which is prepared based on the stated situation, is to examine the views of social studies teacher candidates on the effective use of textbooks and textbooks.

Method

The basic qualitative research pattern was used in the research. The criteria of one of the sampling methods of the study's working group was determined according to sampling. The study group of the research consists of 38 teacher candidates, 22 female and 16 male, who are studying in the 4th grade of the Social Studies Teaching program of the Faculty of Education of a state university in the fall semester of the 2020-2021 academic year and taking the Social Studies Textbook Reviews course. In the study, the Social Studies textbook opinion form developed by the researcher, consisting of a directive and 3 open-ended questions, was used as a data collection tool. The research data were collected digitally in writing from 38 prospective teachers who completed the course of Social Studies Textbook Reviews at the end of the fall semester of the 2020-2021 academic year, as distance education continues due to the Covid 19 pandemic. As a data collection tool; The Social Studies textbook opinion form consisting of open-ended questions was used, and the data were collected digitally at the end of the fall semester of the 2020-2021 academic year. The data obtained were analyzed by content analysis, presented with frequencies by creating tables in the form of themes and codes, and supported by direct quotations. The data obtained as a result of the analysis were presented with frequencies by creating tables and supported with direct citations.

Findings

The opinions of social studies teacher candidates about textbooks were analyzed under the themes of content, learning-teaching-measurement and evaluation, language-expression and style, technique-design and editing, and recommendations for effective textbook use. Teacher candidates' Social Studies textbooks; supported by maps and visuals, suitable for student level, scientific competence, suitable for the curriculum, rich content, interesting, including teaching with activities/games, connecting with daily life, book cover being compatible with the course and interesting They stated that the book binding should be durable and of high quality, the paper should not be shiny, it should be compatible with technology, it should have digital directions and QR code. Social studies teacher candidates at the point of effective use of the textbook; they emphasized that the teacher should have subject area knowledge and teaching skills. Based on the view that the textbook is a teaching aid; they stated that textbooks compatible with smart boards should be created, teachers should use textbooks by supporting them with activities and materials, and have the ability to ask questions.

Discussion

The results of the study were discussed with similar and different research results in the literature. Pre-service teachers stated that textbooks should be interesting and have a high visual weight, including the cover designs. Doğan and Torun (2018) stated that the cover designs of Social Studies textbooks are not found interesting enough by most secondary school students. Saçlı (2007) and Doğan and Tuğ (2017) argue that Social Studies textbook covers are not sufficient to arouse students' interest and curiosity. In the study conducted by Nalçacı (2011) to determine the opinions of teachers about the 5th grade Social Studies textbook, most of the teachers stated that the book cover increased the attractiveness of the textbook.

The pre-service teachers stated that the Social Studies course and textbooks should include teaching with activities/games in a way that would be interesting, not boring for the students, and ensure the active participation of the students in the course. In the study of Batur and Özdiil (2020), students; they stated that the activity examples in the textbook should be written with short and meaningful explanations and fun activities should be included. According to some studies, while students are interested in the subjects in the

Social Studies course, the Social Studies textbook does not support this interest and bores the students. Elliot, Nagel, and Woodward (1985) stated that students made negative comments about the Social Studies course; Stetson and Williams (1992) state that they do not understand anything from the Social Studies textbook, and that they find the Social Studies course of Steffey and Hood (1994) boring. Based on the fact that Social Studies textbooks bore students, Loewen (1996) made suggestions such as adding more emotion to the text, emphasizing its suitability for students' daily lives, and creating better links between the contents so that the textbooks could be developed in a way that would not bore students.

While evaluating the textbooks, the pre-service teachers expressed the importance of teachers' effective use of textbooks as well as the qualifications that textbooks should have. Teacher candidates; they stated that it was an unproductive course by giving examples from their student life about the lessons taught by reading from the textbook. On the other hand, they used the necessity of using the textbook as a guide and enriching the lesson by using the contents of the textbook in their efficient course definitions. As a result of his study with teachers, Zahorik (1991) stated that many teachers use the textbook by having their students read aloud or silently in the classroom; stated that they usually start the lesson with definitions and teach the details by creating discussions over the textbook. Lubben et al. (2003) stated that teachers generally use textbooks to show items such as information, figures and tables in a way that supports their lectures. Demirkaya and Tomal (2003) in order to increase the interest of teachers towards their students' textbooks; They suggested that more visual materials should be included, they should summarize by avoiding unnecessary details, there should be summaries at the end of the learning area, the dictionary should be at the end of the page, not the end of the book, and the information and visuals in the books should be up-to-date.